

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу Лозінської Любові Дмитрівни «Економічний потенціал підприємств сільських територіальних громад», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад немислиме без активної участі підприємницьких структур. Саме через забезпечення ефективного функціонування й розвитку суб'єктів підприємницької діяльності територіальні громади можуть наповнювати свої бюджети, вирішувати проблеми безробіття та бідності, які характерні для багатьох сільських населених пунктів, є основною причиною трудової міграції сільського населення. Тому розробка й реалізація комплексної програми розвитку сільських територій повинна передбачати створення сприятливих умов для діяльності бізнесових структур з урахуванням особливостей та потреб відповідних територій.

Успішність суб'єктів підприємницької діяльності відображається у їх здатності реалізовувати стратегії свого розвитку, акумулюючи для цього необхідні ресурси, набуваючи на основі оптимізації їх використання конкурентних переваг. Втіленням зусиль, направлених на мобілізацію та забезпечення умов для ефективного комплексного використання всіх видів задіяних ресурсів, є формування економічного потенціалу підприємств. У сільських територіальних громадах цей процес зазвичай є складнішим, ніж на урбанізованих територіях. Це пов'язано з втратами людського капіталу, характерними для багатьох сіл, гіршим інфраструктурним забезпеченням діяльності бізнесу. Підприємствам слід враховувати необхідність збереження природного середовища. Зазначене обумовлює високу актуальність дослідження Л. Д. Лозінської, яка ставила перед собою мету поглибити теоретичні та методичні положення і практичні рекомендації щодо зміцнення економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад.

Про актуальність теми дисертації свідчить і те, що її виконання відповідає тематичним планам наукових досліджень ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»: «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення функціонування виробничо-господарських

структур регіону» та «Розробка і обґрунтування соціально-економічного та організаційно-управлінського механізму збалансованого розвитку підприємницьких структур у регіоні Карпат».

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються достатнім рівнем наукової обґрунтованості. Результати дослідження ґрунтуються на фундаментальних положеннях сучасної економічної теорії. Вони отримані на основі вивчення наукових праць учених, присвячених формуванню потенціалу підприємств, забезпечення соціально-економічного розвитку сільських територій, зокрема в умовах адміністративної реформи, пов'язаної з децентралізацією владних повноважень. У процесі підготовки дисертаційної роботи авторкою опрацьовано нормативну документацію за темою дослідження, матеріали Державної служби статистики України, органів регіональної влади, дані власних досліджень з визначеної проблематики.

Форма представлення результатів дослідження свідчить про належну теоретичну підготовку дисертантки, її вміння працювати з науковим матеріалом. Дисертанткою вдало використано сукупність загальних і спеціальних методів дослідження (у т. ч. семантичного аналізу, монографічний, економіко-статистичний, розрахунково-конструктивний, SWOT-аналіз), комплексне застосування яких є умовою забезпечення обґрунтованості та достовірності результатів наукового пошуку. Рациональне розміщення графічного і табличного матеріалу полегшує наочне сприйняття отриманих результатів. Обґрунтованість результатів дослідження, їх практичну цінність засвідчує й апробація на низці міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, де вони були представлені. Вказане свідчить про достатню обґрунтованість і достовірність сформульованих у дисертації висновків та пропозицій.

Наукова новизна одержаних результатів, їх теоретична і практична значущість

Дослідження характеризується науковою новизною отриманих результатів. До найвагоміших із них можна віднести наступні напрацювання авторки.

Дисертанткою розроблена модель концепції розвитку економічного потенціалу підприємств сільських територій, у складі якої виділено три блоки – принципів розвитку економічного потенціалу підприємств, теорії розміщення виробництва і теорій чинників розвитку. Зазначена модель розкриває рушійні сили, задіяння яких забезпечує позитивні зміни в діяльності підприємств, а відтак і в розвитку територій, на яких ці підприємства функціонують.

Авторкою запропоноване власне трактування економічного потенціалу підприємств з позицій системно-комплексного підходу з урахуванням поряд з економічною також і соціальної та екологічної складових, яке визначає цей потенціал як сукупність ресурсів, можливостей підприємства розвиватися в умовах конкурентного середовища з урахуванням поставлених цілей, спрямованих на забезпечення сталого розвитку.

У дисертації розкрито характер взаємозв'язків у рамках територіальної інноваційної системи, розуміння яких дає змогу реалізувати вплив цієї системи на зміцнення економічного потенціалу територій. Опрацьована економетрична модель, на основі якої сформульовані пропозиції щодо врахування суб'єктами господарювання у практичній діяльності залежностей фінансових результатів їх діяльності від короткострокових кредитів банків і капітальних інвестицій в основних капітал.

У дисертації набули розвитку положення щодо врахування особливостей та основних факторів формування потенціалу сільських територіальних громад при обґрунтуванні програм їх соціально-економічного розвитку. Науковою новизною характеризуються положення щодо інструментарію оцінювання результатів використання економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад. Запропоновані критерії оцінки з апробацією їх на прикладі Івано-Франківської області дають змогу опрацювати й узагальнити інформацію, важливу для розробки заходів з активізації інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств.

Набули розвитку засади вдосконалення механізму управління економічним потенціалом підприємств сільської територіальної громади. Зокрема авторкою сформульовані пропозиції щодо виокремлення у цьому механізмі мотиваційних стимулів, які підсилюють цілеспрямованість працівників, впливають на реалізацію напрямів управління економічним потенціалом в умовах змін, поси-

люють здатність підприємства протистояти й адаптуватися до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів тощо.

Результати дисертаційної роботи Л. Д. Лозінської мають важливе значення для теорії і практики соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад загалом та підприємництва на відповідних територіях зокрема. Теоретичне значення результатів дослідження полягає насамперед в обґрунтуванні засад зміцнення економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад, що узагальнені в моделі концепції розвитку цього потенціалу. Ці результати є цінними для використання в подальших наукових дослідженнях з відповідної проблематики.

Практичне значення наукових результатів дисертації полягає у можливості їх використання суб'єктами господарювання при плануванні своєї діяльності на перспективу, а також органами державної влади і місцевого самоврядування для розробки стратегій соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад. Дисертанткою представлені пропозиції щодо вдосконалення механізму управління економічним потенціалом підприємств сільських територіальних громад, інструментарію оцінювання результатів використання цього потенціалу, економічних і соціальних напрямків розвитку підприємств, формування спеціалізації суб'єктів сільськогосподарського виробництва тощо. Практичне значення результатів дослідження документально підтверджено їх використанням Івано-Франківською обласною державною адміністрацією, зокрема департаментом агропромислового розвитку в її складі, фермерськими господарствами «Степан Мельничук – 1» та «РО-МА», в навчальному процесі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника».

Зміст дисертації та його відповідність встановленим вимогам

Дисертація Л. Д. Лозінської спрямована на розв'язання наукового завдання, пов'язаного з розробкою теоретичних, методичних положень та практичних рекомендацій щодо зміцнення економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад. Кожен із розділів відзначається відповідними внесками у вирішення поставлених авторкою при виконанні дослідження завдань.

Зокрема, у першому розділі викладені теоретичні та методичні аспекти досліджуваної проблематики. На основі опрацювання значної кількості літера-

турних джерел з'ясовано суть економічного потенціалу підприємств, обґрунтована його структура, розглянуто вплив чинників внутрішнього і зовнішнього середовища на його формування. Поділяємо позицію дисертантки, що основним компонентом економічного потенціалу підприємства є кадровий. Розкрито сутність сільських територіальних громад як форми місцевого самоврядування. Зазначені характерні особливості сільських територіальних громад, розкрито їхні функції в умовах децентралізації. У рамках розробленої моделі концепції розвитку економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад опрацьовані принципи такої концепції, які є орієнтирами при формуванні підприємницьких структур і від дотримання яких залежить взаємозв'язок між регуляторною політикою держави і підприємництвом, перебіг виробничо-господарської діяльності на різних організаційних рівнях, у тому числі локальному.

У другому розділі викладені результати аналізу соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад Івано-Франківської області, на основі опрацювання фінансових та інших показників охарактеризовано економічну спроможність сільських територіальних громад регіону, встановлені тенденції розвитку аграрних підприємств як основної категорії суб'єктів підприємницької діяльності сільських територіальних громад. Зазначено важливість сільського будівництва як соціальної складової економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад. Показано перспективи розвитку туризму в Івано-Франківській області та його позитивний вплив на соціально-економічний розвиток сільських територій. Заслуговують на увагу результати SWOT-аналізу економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад Івано-Франківської області.

Належним рівнем обґрунтованості характеризуються наведені в третьому розділі дисертації висновки і пропозиції, які стосуються нарощення економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад. Зокрема, опрацьовані питання механізму управління потенціалом цих підприємств з урахуванням особливостей функціонування сільських територіальних громад. Обґрунтовані напрямки нарощення економічного потенціалу сільських територіальних громад, зазначені заходи з усунення існуючих проблем у цій сфері, які необхідно здійснити на регіональному і локальному рівнях. При цьому авторка

робить висновок, що в результаті формування об'єднаних територіальних громад можливості для підприємців суттєво розширюються (с. 145). Дисертантка слушно звертає увагу на необхідність забезпечення інноваційності розвитку підприємств. Практичною значимістю відзначаються пропозиції щодо впровадження смарт-спеціалізації, обґрунтовані заходи, які потрібно для цього здійснити на різних організаційних рівнях.

Дисертація характеризується дотриманням логіко-структурної схеми дослідження, є завершеною науковою працею, яка характеризується вдалою постановкою завдань і відповідними їм результатами. Обсяг і оформлення дисертації є такими, що відповідають вимогам МОН України.

Порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, фабрикацій, фальсифікацій) у дисертаційній роботі не виявлено. У ній є посилання на джерела інформації при використанні статистичних даних, відомостей, положень, сформульованих іншими авторами.

Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях

Основні результати наукового дослідження Л. Д. Лозінської знайшли достатньо широке висвітлення у 11 наукових працях, серед яких – стаття в зарубіжному науковому періодичному виданні в країні Євросоюзу (Чехії), 5 статей у наукових фахових виданнях України, а також 5 публікацій у матеріалах конференцій. Кількість і обсяг публікацій відповідають вимогам, що ставляться до оприлюднення матеріалів дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Відзначаючи високий науковий рівень представленої дисертаційної роботи, необхідно звернути увагу на наявні в ній окремі недоліки та дискусійні положення:

1. Авторка відзначає, що для Івано-Франківської області характерна особливо важлива роль лісового господарства в економіці сільських територіальних громад (с. 64). Зважаючи на цю обставину, варто було детальніше охарактеризувати діяльність лісогосподарських підприємств області.

2. У табл. 2.22 зазначено, що до сильних сторін внутрішнього середовища діяльності підприємств сільських територіальних громад відноситься кваліфікований менеджмент. І тут же в якості слабких сторін цього середовища вказана низька кваліфікація менеджерів. Вбачаємо в цьому певну непослідовність у викладенні матеріалу.

3. На с. 113 наведені основні пріоритетні напрямки у розвитку діяльності підприємств сільських територіальних громад Івано-Франківської області. Поділяючи загалом погляди дисертантки, зазначимо, що виникають питання щодо включення до цього переліку деяких позицій – прибутковість підприємств, достатній рівень рентабельності капіталу. Ці положення відображають хрестоматійні цілі, які ставлять перед собою будь-які суб'єкти підприємницької діяльності, тому їх не можна розглядати як оригінальні напрями розвитку, рекомендовані для підприємств конкретних територій.

4. Опрацьовуючи економетричну модель множинної регресії, яка описує зв'язок між окремими показниками діяльності сільськогосподарських підприємств, авторка зазначає, що для цього використані дані вибіркового спостереження, вказуючи в якості використаних джерел статистичний щорічник «Сільське господарство України» та Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2018 рік» (табл. 3.2). Незрозуміло, який саме масив інформації використаний, адже вибіркоче спостереження передбачає опрацювання даних лише деякої частини одиниць сукупності, а в зазначені щорічники включають дані за всіма підприємствами, які звітують за відповідними формами.

5. Характеризуючи інформаційну базу дослідження, дисертантка зазначає, що нею використані матеріали мережі «Internet» (с. 19 дисертації). Залишається нерозкритим походження такої інформації, адже Інтернет – не продуцент інформаційних матеріалів, а лише спосіб їх передачі.

Водночас висловлені зауваження принципово не знижують наукову цінність дослідження. Вони відображають наукову позицію опонента та можуть стати мотивом для дискусії при захисті дисертації.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Лозінської Любові Дмитрівни «Економічний потенціал підприємств сільських територіальних громад» виконана на актуальну

тему, має достатній рівень обґрунтованості та достовірності, є логічно побудованим і завершеним науковим дослідженням. Представлені в ній наукові положення, висновки і рекомендації в комплексі розв'язують важливе завдання, яке стосується розробки теоретичних, методичних положень і практичних рекомендацій щодо формування та зміцнення економічного потенціалу підприємств сільських територіальних громад.

Зміст дисертаційної роботи і висвітлені в ній результати дослідження відповідають спеціальності 051 «Економіка» та вимогам «Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 6 березня 2019 р. (із змінами). Її авторка – Лозінська Любов Дмитрівна – заслуговує присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент

доктор економічних наук, доцент,
проректор з наукової роботи
Львівського національного
аграрного університету

І. Б. Яців

